

Azartspēļu atkarības sociālās sekas - Rīgas pašvaldības analīze

RD Labklājības departaments

2021

Procesu atkarība

- Procesu atkarība nav viennozīmīgi definēta, bet ietver sevī:
 - Atkarību no azartspēlēm
 - Atkarību no datorspēlēm, videospēlēm
 - Atkarību no interneta
 - Atkarību no sociālajiem tīkliem
- To mēdz saukt arī par "slēpto slimību", jo to nevar noteikt klīniskās vai ķīmiski-toksikoloģiskās analīzēs, tomēr to attīstības process un CNS bioķīmiskie procesi norisinās līdzīgi kā vielu atkarībām.

Azartspēļu definējums

- F63.0. Patoloģiska tieksme uz azartspēlēm –

Traucējumiem raksturīgas biežas un atkārtotas azartspēļu epizodes, kas ieņem galveno vietu pacienta dzīvē un atstāj kaitīgu ietekmi uz viņa sociālās, profesionālās un ģimenes dzīves vērtībām un saistībām un viņa materiālo stāvokli.

SSK-10. Starptautiskā statistiskā slimību un veselības problēmu klasifikācija. SPKC 2021

- Pie azartspēļu atkarībām pieder jebkura patoloģiska sāncensība, kur ir ieguvums naudā vai citādi, un mērķis ir izmainīt savu garastāvokli. Te pieder loterijas, spēļu automātu spēles, derības, kazino un citas.

Ārstniecībā izmantojamo medicīnisko tehnoloģiju datu bāze. ZVA 2021

Azartspēļu atkarība kā slimība

- Pamatojoties uz zinātniskiem pierādījumiem, ir secināts, ka atkarības slimība ir primāra, hroniska un progresējoša slimība, kas palielina mirstības risku. Tā ir neizārstējama, bet ārstējama.
- Atkarība ir biopsihosociāla slimība, kas ietekmē visas cilvēka dzīves jomas – personību kopumā:
 - fizisko (somatoneiroloģiskais stāvoklis);
 - psiholoģisko (personība, raksturs un uzvedība);
 - garīgo (domāšana un emocionalitāte);
 - sociālo (sociālā adaptācija, attiecības ar līdzcilvēkiem un darbs).
- Atkarība ir fiziska, psihiska, sociāla un garīga slimība. Tā ir slimība, ko raksturo nespēja kontrolēt atkarību izraisošo procesu laiku, biežumu un daudzumu

Tiesiskais regulējums

- Azartspēļu jomu Latvijā regulē Azartspēļu un izložu likums
 - Azartspēle — spēle, kurā fiziskā persona, iemaksājot dalības likmi, var iegūt laimestu, kas pilnīgi vai daļēji ir atkarīgs no veiksmes gadījuma vai apstākļiem, kuri iepriekš nav zināmi. Par azartspēli nav uzskatāma tāda spēle spēļu automātā, kurā vienīgais laimests ir bezmaksas spēle šajā spēļu automātā, kā arī spēle spēļu automātā ar mantiska rakstura laimestu (izņemot laimestu naudā), kura vērtība nav lielāka par 15 euro;
- Azartspēļu organizētājam kazino, spēļu zālēs vai bingo zālēs jānodrošina informācija, kas brīdina, ka azartspēles var izraisīt atkarību. Kazino un spēļu zālēs redzamā vietā jāizliek paškontroles tests un jānodrošina iespēja saņemt to rakstveidā, kā arī saņemt informāciju par to, kur vērsties pēc palīdzības, ja azartspēles izraisījušas atkarību.
- Fiziskajai personai ir tiesības rakstveidā pieprasīt, lai tai tiktu noteikts liegums Latvijas Republikā spēlēt azartspēles, tai skaitā interaktīvās azartspēles, un piedalīties interaktīvajās izlozēs un tā tiktu iekļauta pašatteikušos personu reģistrā. Minimālais lieguma termiņš ir 12 mēneši.

Statistika

- Pirms Covid-19 pandēmijas Rīgā bija 143 azartspēļu zāles.
- Covid-19 pandēmijas laikā azartspēļu organizēšanas licenču darbība Latvijā vairākkārt tika apturēta.
- No 2021.gada 15.jūnija azartspēļu organizēšana ir atļauta
- Azartspēļu zāļu skaits Rīgā –
 - 2021. gada jūnijs – 38
 - 2021. gada jūlijs – 73
 - 2021. gada augusts – 88
 - 2021. gada septembris – 101 (2476 spēļu iekārtas)
- Azartspēļu nodokli ieskaita 95% valsts pamatbudžetā un 5% tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā tiek organizēta azartspēle.
- Pretruna starp azartspēļu pienesumu ekonomikai un kaitējumu sabiedrībai

Ieņēmumi no azartspēlēm no 2007.-2020.gadam (milj. euro)

Pētījums par procesu atkarību

- 77% respondentu uzskata, ka Latvijā ir pārāk daudz azartspēļu spēlēšanas vietu
- Azartspēļu spēlēšanas vispārēju aizliegumu atbalsta 59% respondentu
- 79% aptaujas dalībnieku piekrīt, ka jāpieņem likums, kurš ļauj spēlēt azartspēles vai piedalīties loterijās tikai no 21 gada vecuma
- Problem Gambling Severity Index Rīgā – 33% ir problēmas saistībā ar azartspēļu spēlēšanu
 - 11% - Zema līmeņa problēmas ar maz vai neidentificētām negatīvām sekām
 - 15% - Vidēja līmeņa problēmas ar dažām negatīvām sekām
 - 8% - Problēmas ar azartspēļu spēlēšanu ar negatīvām sekām un iespējamu kontroles trūkumu

Azartspēļu problemātiskā spēlētāja profils Rīgā

Dzimums	Vīrietis
Vecums	35-44 gadi 15-24 gadi
Tautība	Latvietis
Izglītība	Pamatizglītība vai zemāka
Ģimene	Precējies, bet dzīvo šķirti Neprecējies
Darbs	Neregulāra nodarbinātība Uzņēmējs, īpašnieks
Amats	Vadītājs, uzņēmējs Vienkāršs / kvalificēts strādnieks
Ar ko dzīvo kopā	Viens Vecvecāki
Cik bija gadu, kad pirmo reizi mūžā par naudu spēlēja kādu no azartspēlēm vai piedalījās loterijā?	Pirms 18 gadu vecuma

Pētījums par procesu atkarību (azartspēļu, sociālo mediju, datorspēļu atkarība) izplatību Latvijas iedzīvotāju vidū un to ietekmējošiem riska faktoriem. Projektu un kvalitātes vadība, 2019.

Rīgā pirmreizēji reģistrēto un gada laikā ārstēto pacientu skaits ar patoloģisku tieksmi uz azartspēlēm

Gads	Pirmreizēji ārstēto pacientu skaits			Gada laikā ārstēto pacientu skaits		
	kopā	sievietes	vīrieši	kopā	sievietes	vīrieši
2017	6	2	4	11	2	9
2018**	15	2	13	-	-	-
2019**	6	1	5	-	-	-

- Tabula ietver pacientu skaitu, kuriem pirmo reizi dzīvē noteikta diagnoze - azartspēļu atkarība (SSK-10 kods: F63.0), kā arī visus pacientus, kuriem gada laikā vismaz vienu reizi ir reģistrēta epizode ar minēto diagnozi ambulatori vai stacionāri.
- Šī statistika neatspoguļo reālo situāciju, jo lielākā daļa azartspēļu atkarīgo ārstējas privāti.

Rīgas Sociālā dienesta dati

- 3 gadu laikā no 2018. gada līdz 2020. gadam Rīgas Sociālā dienesta darbinieki klientiem identificēta azartspēļu atkarība
 - 2018 – 31 klients (t.sk. 3 bērni)
 - 2019 – 44 klienti (t.sk. 5 bērni)
 - 2020 – 47 klienti (t.sk. 8 bērni)

Intervētie eksperti

- RSD sociālie darbinieki
 - RSD Atkarību profilakses speciālisti (APS)
 - RSD psihologi
 - Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas klīniskais psihologs
 - KC “Skalbes” klīniskais psihologs (Psiholoģiskā atbalsta tālrunis)
 - Anonīmo spēlmaņu pašpalīdzības grupas koordinators
- + 2 azartspēļu atkarīgas personas
- + analizētas 14 klientu lietas / sociālie gadījumi, kuros konstatēta azartspēļu atkarība

Speciālistu viedokļi (1)

- Sociālajā darbā spēļu atkarīgos atpazīt atšķirībā no vielu lietotājiem nevar. Kad tuvāk iepazīta ģimene tiek konstatēti fakti, kas varētu liecināt par azartspēļu klātbūtni.
- Viena no azartspēļu klātbūtnes pazīmēm ir līdzekļu trūkums ģimenē, lai gan abi vecāki strādā un nav novērota alkohola, vai narkotiku lietošana. Tiek ņemti īstermiņa kredīti, un iekrājas dzīvokļa parādi.
- Laiks, kurā tiek konstatēta spēļu atkarība katrā gadījumā atšķiras, reizēm pat 6-8 mēneši.
- Atkarību ātrāk konstatē, ja sociālā darba intervence ir intensīva, jeb profesionāļi ģimēni var novērot ikdienā. Piemēram, ja ģimene nonāk krīzes centrā, stacionārā.
- Ģimenes asistents ikdienā esot ģimenē var pamanīt spēļu pazīmes, kuras ģimene apsekojumu laikā var veiksmīgi noslēpt.

Speciālistu viedokļi (2)

- Sociālo darbinieku praksē līdz šim nav bijuši azartspēļu atkarīgie, kuri atzītu problēmu un labprātīgi piekristu palīdzības saņemšanai.
- Vairākos gadījumos klients uzskata, ka spēlēšana ir darbs un naudas pelnīšana ģimenei.
- Sociālais darbs tiek vērsts uz līdzatkarīgo. Ja partnere vēlas mainīt savu un bērnu dzīvi vai saglabāt ģimeni un funkcionālas bērnu un tēva attiecības, tad piekrīt sadarbībai un saņem piedāvātos pakalpojumus:
 - Atkarību profilakses speciālistu individuālas konsultācijas;
 - Narkologa konsultācijas SD;
 - Minesotas programma;
 - Psihologa konsultācijas;
 - Sociālā darbinieka konsultācijas.

Speciālistu viedokļi (3)

- Atkarību profilakses speciālisti (APS) tiek vērtēti kā ļoti nozīmīgs resurss.
- APS redzeslokā nonāk personas pēc 30 gadu vecuma, vai arī jaunieši ap 20 gadu vecumu, arī vidusskolu pēdējo klašu skolēni.
- Pēc 30 gadu vecuma lielākajai daļai ir ģimenes – dzīves biedrs, bērni. Parasti ģimene aktualizē azartspēļu problēmu.
- Pēc 30 gadu vecuma azartspēļu atkarībai papildus ir vielu atkarības.
- Azartspēļu atkarīgajiem salīdzinot ar vielu atkarīgajiem ir atšķirīga/labāka materiālā situācija, izteiktākas depresijas iezīmes, grūtāk pārvarēt tieksmi, krasāk izjūt bezizejas situācijas.

Speciālistu viedokļi (4)

- Azartspēļu atkarīgajiem ir mazāka ārstēšanās metožu izvēle - nav pielietojama ne detoksikācija, ne kodēšana, ne citas alternatīvas metodes, kā piemēram hipnoze.
- APS darbs tiek balstīts uz azartspēļu atkarīgā motivēšanu un nolieguma mazināšanu. Klients var saņemt 10 konsultācijas, ja nepieciešams vēl papildus.
- Pēc APS novērojumiem efektīvākā terapija azartspēļu atkarīgajiem ir psihoterapija un Minesotas programma.
- APS "Azartspēļu un izložu politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam" vērtē kā pasargājošus pasākumus - ja cilvēks ir remisijā, tad negūstot kairinājumu (vizuāli un skaņu efekti) neatgriežas akūtā formā. Līdz ar to, šie pasākumi noteikti ir atbalstāmi un nav maznozīmīgi.

Azartspēļu atkarības sekas

Ģimenē, kur kāds no vecākiem ir spēļu atkarīgs, sekas ir tipiskas un smagas:

- Bērnu pamešana novārtā - netiek apmierinātas bērnu emocionālās vajadzības, neinteresējas kā bērns pavada brīvo laiku;
- Naudas trūkums bērnu pamatvajadzību nodrošināšanai – grāmatas, sporta tērps, pulciņi, sporta nodarbības;
- Paaugstināta spriedze ģimenē – tiek ietekmēts bērnu emocionālais stāvoklis, pazeminās sekmība skolā, palielinās agresivitāte ar vienaudžiem un vecākiem;
- Sistemātiskas konfliktsituācijas ar atkarīgo – līdzatkarīgajam palielinās nomāktība, bezspēcības sajūta, parādās depresijas iezīmes.
- Dzīvokļa parādi – draudi par izlikšanu no dzīvokļa, pajumtes zaudējums;
- Kredīti – tālejošas parādu sekas;
- Trauksme, depresija, suicidālas tendences;
- Somatiskas saslimšanas (sirds-asinsvadu, gremošanas saslimšanas, onkoloģija, ja ilgstoši nemazinās stresa faktori)

Tipisks sociālais gadījums

- Ģimenes sastāvs:
 - Tēvs – 25 gadi.
 - Māte – 35 gadi.
 - Dēls – 9 gadi no mātes pirmajām attiecībām.
 - Dēls – 3 gadi.
 - Dēls – 2 gadi, invaliditāte.
- Trūcīgas ģimenes statuss.
- Ģimenes finanšu resursi:
 - Valsts sociālie pabalsti.
 - Pašvaldības sociālie pabalsti.
 - Neregulāri ienākumi tēvam veicot gadījuma darbus.
 - Šobrīd abiem vecākiem nav darba līgumi

Konstatētās problēmas

- Vecākiem nav izpratnes par ģimenes sociālās funkcionēšanas problēmu cēloņiem.
- Vecākiem zema izpratne par bērnu audzināšanu, aprūpi un vajadzībām.
- Vecākiem zema izpratne par ģimenes budžeta veidošanu, plānošanu un ienākumu izmantošanu.
- Tēvam nav pastāvīga darba vieta, veic gadījuma darbus.
- Komunālo maksājumu parāds par pašvaldības piešķirto dzīvesvietu.
- Konfliktējošas partnerattiecības.
- Epizodiska fiziska un emocionāla vardarbība ģimenē.
- Azartspēļu atkarība tēvam.
- Vecākajam dēlam mācīšanās grūtības.
- Psihoemocionāli traucējumi vecākajam dēlam.
- Jaunākajam dēlam ievērojamas veselības problēmas.

Azartspēļu atkarības izmaksas

Individuālie zaudējumi rada sociālus zaudējumus, slēptas izmaksas.

Azartspēļu atkarības sociālās izmaksas tiek grupētas 9 kategorijās:

- Noziedzības izmaksas (policijas, aizturēšanas, notiesāšanas, ieslodzījuma izdevumi)
- Nodarbinātības izmaksas (zemāks ražīgums, darba kavējumi)
- Maksātnespēja (individuāla vai uzņēmuma maksātnespēja, tiesu izdevumi)
- Pašnāvības (ietekme uz ģimeni un plašāku sabiedrību)
- Saslimstība (stresa izraisītās slimības, sabiedrības veselība)
- Sociālo pakalpojumu izmaksas (bezdarbs, sociālie dienesti, pabalsti)
- Valsts tiesiskā regulējuma izmaksas (azartspēļu uzraudzība)
- Ģimenes izmaksas (ģimenes disfunkcija, vardarbība, šķiršanās)
- Ļaunprātīgi iegūti līdzekļi (nauda, kas ir nozagta, bet netiek ziņots policijai)

The Hidden Social Costs of Gambling.
The Center for Christian Ethics at Baylor University © 2011

ASV 2011. gada aprēķini – 1 atkarīgs azartspēlmanis gadā valstij rada \$9,393 zaudējumus.

Šodien tie ir \$11,424 jeb **9,871 eiro**.

Nepārtraucot spēlēt azartspēles:

- Ieslodzījums -zādzības, krāpšanās un citas nelegālas finansiālas darbības.
- Stacionārs – vardarbība starp atkarīgajiem, vardarbība mājās, vardarbība sabiedrībā. Grupās ir ļoti maz tikai spēļu atkarīgie. Papildus vielu atkarība pastiprina agresiju.
- Nāve – pašnāvība, vardarbīga nāve, vielu atkarības.

Pretruna starp azartspēļu potenciāli postošās ietekmes izpratni un azartspēļu juridisko traktējumu

Pretruna starp azartspēļu pienesumu ekonomikai un kaitējumu sabiedrībai

Pretruna starp pamanāmiem ieguvumiem valsts mērogā un slēptiem zaudējumiem vietējā mērogā

Paldies par uzmanību!